

Írta: Molnár László

JELENSÉGEK II.

Vajon az új típusú gyermekintézményekbe, a lakásotthonokba milyen kulturális és életmódbeli minták, értékek tükröződnek és ezeket hogyan befolyásolja az ott dolgozók, az ott élő gyerekek és családjuk ízlése, értékrendje, életformája.

Annál is inkább fontos ez a kérdés, mert amíg a század eleji menhely, vagy az elmúlt évtizedek nevelőotthonai úgy, ahogy „ki voltak találva” nemes és kevésbé nemes egyszerűségükben meglehetősen uniformizált szabályokkal és berendezésekkel, addig a lakásotthon, ez a viszonylag új forma még gyermekbetegségektől gyengélkedve keresi önmagát.

Az egyik lakásotthon-átadáson a vendégseregben zavartan viselkedő képzőművész kollégámat faggattam.

Nem tudta földolgozni a „skandináv dizájn szocialista svédasztallal” látványát.

Mentségére szóljon, hogy szalonképtelen megfogalmazását suttogva és csakis nekem mondta.

Noha a pirosarannyal pöttyintett parizeres szendvicsek nem mérhetők a máshol ilyen alkalmakra hozatott hidegtálakhoz, mégis jobban illettek ide azért, mert a gyerekek készítették. Az összképet a legkevésbé sem a napközis uzsonnákat idéző szendvicsek és kancsóba töltött ivólevelek bontották meg. Természetes volt, és feltehetően az intézmény anyagi teljesítőképességével is arányos.

Annál inkább volt zavaró a fölvonultatott berendezés **stílust, ízlést és értékeket** összekuszáló kavalkádja.

Esetünkben a skandináv típusú bútorok domináltak (volna), natúr fenyőből készített egyszerű vonalú praktikus heverők, éjjeli szekrények, a fagyos északot idéző, de mégsem komor szürke és kék konyhaszekrények.

Ehhez azonban keleti mintás gépi perzsaszőnyeget, lakótelepi igénytelenséggel kivitelezett fehérre mázolt beépített szekrényeket társítottak.

A vadonatúj televízió már egy ütött-kopott cipőszekrényre került és nyilván a jótékony eltakarás szándékával követték el azt a végzetes hibát, hogy csipketerítőt erőltettek a két tárgy közé.

A skandináv ihletésű konyhának nem használt a népi jellegű sarok étkezőgarnitúra, szabadon maradt oldalán kerti műanyagszékkel kiegészítve. Sajnos a vásári kategóriájába tartozó aranyszínű, karórát imitáló falióra is felkerült a népművészeti tárgyainak társaságába.

A falvédőkről és függönyökről a jóízű szabta keretek között nem is tudnék szólni. Milyen kellemetlen az ilyesmit észrevenni. Nem is mertem ott és akkor kritikával illetni, tudva azt, hogy a textíliákat szabad idejükben varrták a gyermekfelügyelők. De legalább itt szóljunk minderről, helyszínt és személyeket mellőzve. Különben sem egyetlen helyen jellemző tapasztalatok ezek.

Mikor megtudtam, milyen keservesen gyűlt össze a berendezés, megértőbb lettem, de korántsem elfogadóbb.

Hazai és külföldi adományok, cégek felajánlásai, a gyermekotthonból áthurcolt „még jó”-nak tartott holmik és a raktárban elfekvő textíliák képezték az alapot. Ezt egészítették ki akcióban leárazott lakásfelszerelésekkel.

Ki-ki megítélheti, hogy vajon mennyire tipikus módja ez egy lakásotthon berendezésének.

Vajon milyen viszonyt fejez ki ez a szedett-vedettség, a gyerekekhez, múltjukhoz, szükségleteikhez, családjukhoz? Akarunk-e a környezet által is értékeket közvetíteni, nevelni? S ha igen milyen értékeket és mi által? Mennyiben tükröződik a berendezésben, az ott folyó életben a szakmai munka összehangoltsága és átgondoltsága?

Egy másik lakásotthonban akár szerencsésebben is alakulhatott volna mindez, mert az „első berendezés” fedezetét biztosította a fenntartó, beruházásnak minősítve a készen vásárolt családi ház átépítését.

Micsoda lehetőség!

Éltek is vele olyannyira, hogy közben a mértéket is elveszítették.

Így eshetett meg, hogy a mi kultúránkban elterjedtnek nem nevezhető amerikai típusú konyha Elektrolux és Whirlpool berendezésekkel, kerámia lapos tűzhellyel és számos más, jóval az átlag fölötti kategóriába tartozó tárggyal és eszközzel, a **legrosszabb társadalmi helyzetű családokból** gondozásba került gyerekek életének itt mindennapos közege lett.

Ha a gyerekeket is meghallgatva, velük együtt vásároltak volna, kizártnak tartom a jelentős mérték- és értéktévesztést.

A közalkalmazott nevelők és gyermekfelügyelők városi, de még inkább vidéki viszonylatban – itt is, ott is találkoztam luxus lakásotthonnal – konfliktusként élik meg az értékzavarodottságot, nem egyszer helyteleníthető következtetésekre jutnak, miközben privát életük lehetőségeit pontosan ismerik.

Nem kevésbé gerjed ellenérzés a szomszédokban, a civil környezetben is, főlegesen tetézve az amúgy sem ritka bizalmatlanságot.

Én tévedésre gyanakszom, átgondolatlanságra, mert elképesztőnek tartanám, ha valamiféle koncepció mellett, igazolandó e luxust, érvelne valaki.

Sokan jártak külföldön, fejlettebb, de leginkább más kultúrájú és hagyományú országokban. A tapasztalatok önmagukban, helyes és helytelen összevetésekre egyaránt alkalmasak. A nyugati és skandináv államokban a kiegyenlítettebb életszínvonal okán teljesen általános a lakásoknak, a háztartásoknak a miénknél magasabb nivójú felszereltsége.

Dániában például az úgynevezett szociális lakások sem külső megjelenésükben, sem berendezés-kultúrájukban nem térnek el a társadalmilag átlagos színvonalától, ami meglehetősen magas. Az itt élő családok egy részének rossz társadalmi helyzete teljesen mást jelent, mint gondolnánk saját hazai tapasztalataink birtokában. Ezekben az országokban a gyermekvédelem látókörébe kerülő családoknak kevésbé jellemzőjük rossz társadalmi helyzetük, abban az értelemben, ahogy idehaza vélekedünk erről a fogalomról.

Tipikus lehet viszont a gyermekbántalmazás, a szülői készségek elégtelensége, az alkoholizmus, a drogfüggőség. Ezek a problémák nem kötődnek olyan szorosan szociális kérdésekhez, lakásproblémához, szegénységhez, mint nálunk tapasztaljuk, vagy szemléletünkől következik. A gyermekotthonok, lakásotthonok kialakítása, berendezése, felszereltsége nem több és nem kevesebb az említett társadalmi átlagnál, ami explicit annyit jelent, hogy nincsen **rivalizáció a vérszerinti családokkal!**

Egyes országokban, különösen Hollandiában, Franciaországban és Nagy-Britanniában kellő figyelmet fordítanak arra, hogy a kulturális sokszínűség, az etnikai sajátosságok és szükségletek jelentőségüknek megfelelő súllyal legyenek jelen a gondozás során. Az otthonok, lakókóterek kialakításánál is figyelemmel vannak e körülményre.

Németország egyes tartományaiban nem hat idegenszerűen a sok „nehéz bútor” a lakásotthonokban, mert a németalföldi parasztbútorok mai változatai kedveltek ebben a kultúrában, valamennyi társadalmi réteg lakberendezésében előfordulnak.

Ha viszont itthon a két háború közötti polgári középosztályi lakás legjellemzőbb vonásának, a reprezentativitásnak a jegyeit véljük felfedezni egy lakásotthonban, akkor talán joggal leszünk idegesek.

Például egy bájos porcelánfigurát a horgolt terítővel letakart pianinón, vélek ilyenek.

Ebben a lakásotthonban a pedagógus házaspár értékrendje szerinti élet folyt, miközben szociokulturálisan a lehető leghátrányosabb családból bekerült gyerekeket „neveltek”.

Láthatunk pozitív példákat is – ezekről is beszámolunk majd a későbbiekben –, olyanokat, ahol mintegy közösségi alkotásként született a lakás, messzemenőig figyelembe véve az individuális és közösségi szükségleteket, azt, hogy a közélet és magánélet terei és eseményei elkülönüljenek.

Ha egy lakásotthonban az élet intimebb közegét nem alakítjuk ki, akkor nem sokban fog különbözni a korabeli nevelőotthonoktól, ahol a gyerekek életének minden mozzanata a nyilvánosság előtt zajlott.

Egyéni és életkori szükségleteknek miért nem lehet alárendelni a TV és videó használatot, ami sok helyen csak a közösségi helységekből megengedett ?

És ha már jelenségeket mutatunk be, álljon itt egy példa, hogy némelykor a jelenség mennyire elfedi a valóságot.

Rengeteg babát és plüssállatot fősorakoztatva látni egy lakásotthon halljában, gondolunk e arra, hogy ez nem más, mint az óvodából kölcsönzött minta?

Ott ugyanis minden gyerek választhat magának játékot a szabad polcra, de tudja jól hogy **egyik sem az övé.**

Jobb szeretnék kevesebb babát és plüssmacit látni, de azokat a gyerekek **személyes környezetében** és kissé hanyagul az ágyra vetve, ahogy az a gyerekeknél szokásos.

Izgalmas kérdés, hogy mennyire személyesek a gyerekek saját holmijai és mennyi a fénykép, könyv, „személyes alkotás” környezetükben.

Talán pillanatfelvételekkel is érzékeltethető volt, hogy milyen nehéz egy „gyermekszabású” lakásotthon létrehozása, hogy a gyerekek családi, kulturális identitását, ha úgy tetszik, eddigi élettörténetüket figyelmen kívül hagyó tervezés hová vezet. A lakásotthon berendezése ugyanis kifejezi az ott dolgozók és élők sokféle igényét, illetve ezek kielégíthetlenségét is. A gyerekek komfortérzete sok szempontból nagyon fontos.

Arról se feledkezzünk meg, hogy a tudatos végiggondolás része kell legyen a kellő mélységű önismeret is, hogy saját értékrendünkkel, előítéleteinkkel tisztába legyünk, s ezeket ne tekintsük magától értetődő módon követendőnek, mintaértékűnek. Erre ugyanis megbízást, felhatalmazást senkitől sem kaptunk.